

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ТА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Предметом статті є зміст та завдання інтегрованого навчання перекладу та іноземної мови на перекладацьких відділеннях вищих навчальних закладів. Визначаються основні напрямки роботи на заняттях та розглядаються чинники, що їх уможливають.

Іноземна мова – один з найуніверсальніших предметів, здатних збагачувати зміст навчання. Об'єднання іноземної мови з іншими предметами має на меті вирішувати проблеми, з якими не можна впоратися не лише в межах однієї дисципліни, а й цілого циклу, оскільки необхідно застосовувати знання різних наук. Одним із способів організації викладання за проблемною ознакою є інтегровані курси іноземної мови з суспільствознавчими, художньо-естетичними, історичними та іншими предметами для загальноосвітніх та спеціалізованих шкіл. Створення таких комплексних дисциплін певною мірою вирішує завдання розробки та впровадження методів прискореної освіти, що є важливим у сучасних умовах, коли людство відшукує шляхи скорочення термінів навчального процесу [1: 5]. Саме це зумовлює актуальність даного дослідження. Розробку інтегрованих курсів, що включають іноземну мову, можна здійснювати і у вищих навчальних закладах для різних форм навчання: денної, заочної, екстернатної, дистанційної; у цьому ми вбачаємо мету даного дослідження.

Іноземна мова, зокрема англійська, сприяє розвитку особистості та її професійному становленню, закладаючи студентів умінь й навички іншомовного спілкування та орієнтуючи його у певній галузі знань. Щодо спеціальності "Переклад" професійно спрямоване викладання іноземної мови зумовлене характером її міждисциплінарних зв'язків з предметами гуманітарного, мовознавчого та перекладацького циклів. Саме така орієнтація практичного курсу англійської мови уможливило не створення комплексних дисциплін, то проведення інтегрованих занять "Переклад + іноземна мова" у ВНЗ. Одним із чинників доречності інтегрованого навчання перекладу та іноземної мови є ущільнення навчального плану з обох предметів. До того ж зазначені дисципліни характеризуються спільністю мети, змісту, засобів та прийомів навчання.

Вивчення іноземної мови у вищій школі охоплює види мовленнєвої діяльності, пов'язані з рецепцією, продукцією, інтеракцією та медіацією (перекладом, посередництвом) [2: 136]. Інтегровані заняття "Переклад + іноземна мова" створюють умови для мотивованого практичного застосування набутих навичок та вмій і дають можливість студентам бачити результати своєї праці, відчувати радість та задоволення від неї. Основною **метою** таких інтегрованих занять є удосконалення комунікативно-когнітивних умінь, спрямованих на систематизацію та поглиблення знань щодо перекладацьких принципів та прийомів, а їх **змістом** – навчання перекладу як самостійного виду мовленнєвої діяльності поряд з традиційно засвоєваними на уроках англійської мови го-ворінням, читанням, письмом, аудіюванням.

У ході інтегрованого навчання іноземної мови переклад, з одного боку, використовується у різних видах діяльності: у навчанні граматики, лексики, монологічного та діалогічного мовлення і т.д. З іншого боку, володіння згаданими аспектами іноземної мови дає змогу правильно інтерпретувати текст-джерело, для адекватного розуміння якого необхідно знати шляхи подолання труднощів мовного та мовленнєвого характеру при відтворенні одиниць цільовою мовою [3: 17]. Труднощі англо-українського та українсько-англійського перекладу зумовлені як особливостями граматичної будови, лексики, семантики та прагматики двох мов, так і жанровими особливостями текстів, а також різною частотністю вживання мовних елементів і системних відповідників у мовленні. Адекватний переклад ґрунтується на автоматизованих навичках іншомовного говоріння, аудіювання, читання, письма. Вимоги до перекладу виражаються у конкретних умінь: відшукувати потрібне значення слова; орієнтуватися у формальних ознаках лексичних та граматичних одиниць; застосовувати мовну та контекстуальну здогадку; передавати зміст еквівалентними засобами мови перекладу, відтворюючи смислове навантаження та стилістичні особливості оригіналу.

Обидва компоненти інтегрованого заняття – переклад та іноземна мова – мають автономну самостійність та однакову важливість для становлення особистості студента і розвитку його професійної майстерності. Дані дисципліни використовують подібні види роботи. **Матеріалом** для занять можуть бути тексти різних жанрів, журнальні та газетні статті, рекламні оголошення, інструкції, каталоги, довідники і т. ін. У процесі їх перекладу студенти опановують лексичні, граматичні та фразеологічні явища, характерні для певного дискурсу, способи їх перекладу з англійської мови на українську та навпаки, навчаються використовувати довідкову літературу, засвоюють еквіваленти основних термінів, скорочення, прийняті, наприклад, у науково-технічній, юридичній літературі. Їх опрацювання вимагає дотримання основних етапів засвоєння лексичного матеріалу [4: 99-109], виконання системи вправ рецептивного та комунікативного характеру. Неопрацьовані на практиці англійської мови тексти використовують для реферування та перекладу.

Інтегровані заняття "Переклад + іноземна мова" включають такі **види роботи**, як прослуховування аудіокасет, перегляд відеофільмів та, як вимагає сучасний комунікативний підхід до викладання іноземної мови, проведення науково-методичних, прес-конференцій, бесід за круглим столом, інтерв'ю, завдання на аргументоване монологічне мовлення, діалоги з обговоренням та відстоюванням протилежних точок зору, дискусії з проблемних питань, за принципом "за – проти", рольові ігри на теми робочої програми з практики англійської мови. До них додають завдання з перекладу (наприклад, виконайте роль перекладача; виявіть та проаналізуйте труднощі відтворення певних мовних і мовленнєвих явищ тексту оригіналу у тексті перекладу; виберіть еквівалент та

обгрунтуйте його доцільність і т.д.). Подібні завдання професійно та комунікативно спрямовані і мають цільову установку: реакція на чужий погляд, розпитування, переконання співрозмовника, вираження згоди / незгоди, схвалення / несхвалення. Вони можуть мати як усний, так і письмовий характер.

З іншого боку, на основі текстів для перекладу з української мови на англійську можна провести вправи на діалогічне та монологічне мовлення, які поряд з формуванням / удосконаленням навичок говоріння передбачають і перевірку достовірності відтворення матеріалу іноземною мовою. Відпрацювання окремих аспектів перекладу (передача контекстуальних значень означеного та неозначеного артиклів, української граматичної категорії роду, фразеологічних одиниць, реалій і т.д.) знаходить подальше втілення у комунікативних вправах мовного блоку. Частина комплексних завдань доцільно винести на самостійну роботу. Інтегрованого характеру можуть набувати і заняття перевірки знань студентів: різні види робіт, які складаються з одного чи кількох етапів і містять завдання для контролю мовних, мовленнєвих і перекладацьких навичок

На інтегрованих заняттях з іноземної мови та перекладу (особливо на старших курсах) вирішуються наступні **завдання**: подальший розвиток творчих умінь та навичок усного та письмового мовлення, здатності поглиблено читати, точно і всебічно розуміючи оригінальний англійський текст будь-якої складності; поповнення словникового запасу студентів та інтенсивна активізація лексичних одиниць, накопичених на попередніх етапах навчання; тренування та корекція навичок вимови; розвиток дискусійних та комунікативних умінь, навичок реферування та перекладу з української мови на англійську та навпаки; удосконалення професійних якостей майбутнього перекладача, що включають навички спілкування та мовного посередництва.

Найефективнішим способом організації діяльності на занятті є ділова гра, яка дозволяє залучати до процесу навчання іноземної мови модель майбутньої перекладацької діяльності студентів. Ділова гра (гра-співробітництво, гра-конфлікт, гра-змагання і т.д.) – різновид рольової гри, в основу якої покладено професійний предмет обговорення. Вона імітує ділове спілкування, метою якого є встановлення бізнес-контактів між людьми для здійснення спільної діяльності. До найтипівіших ситуацій ділового спілкування належать обміни поглядами, бесіди, дискусії офіційного та неофіційного характеру, для участі в яких студентам слід уміти запитувати інформацію, виступати перед аудиторією з повідомленням, дискутувати [5]. До того ж на інтегрованих заняттях "Переклад + іноземна мова" вони виступають перекладачами в описаних ситуаціях, у них формуються навички виявляти та долати мовні труднощі відтворення того чи іншого аспекту мови оригіналу (наприклад, кліше у суспільно-політичному тексті, науково-технічна термінологія, прецизійна інформація, неособові форми дієслова і т.д.) у мові перекладу, а також розуміти та передавати широкий спектр понять, що виражають вибачення, вдячність, оцінку і т.п. У діловій грі, в якій задіяні "перекладачі", можуть бути залучені всі студенти групи з різним ступенем участі, що залежить від їхніх психологічних особливостей та навчальних можливостей. Останні зумовлюють, поміж іншим, використання ТЗН у навчанні аудіювання та техніки усного перекладу. На інтегрованому занятті переклад виступає засобом перевірки почутого / прочитаного і видом мовленнєвої діяльності, що формує навички безпосередньо професійного спрямування.

Уміння перекладати усно передбачає знання найчастотніших перекладацьких відповідників та автоматизовані навички їх використання. Лише знання перекладацьких відповідників без автоматизму їх уживання недостатнє для перекладача, оскільки у нього не вистачає часу для пригадування еквівалентів. Вагання та паузи у перекладі заважають адекватному сприйняттю перекладного тексту, порушуючи комунікацію між партнерами. Грунтовне запам'ятовування мовних одиниць та моделей у мовленнєвих та перекладацьких вправах дозволяє водночас тренувати мовленнєві та перекладацькі уміння й навички. У вправах, що мають професійну спрямованість, викладач звертає увагу студентів на важливі у посередницькій діяльності види роботи: діагностику і профілактику фонетичних, граматичних, лексичних помилок при відтворенні українських текстів англійською мовою, перекладацький аналіз вправ, обгрунтований вибір еквівалентів і т.д.

Інтегровані заняття "Переклад + іноземна мова" реалізують наступні **аспекти**:

а) мовний, спрямований на активізацію лексико-граматичних засобів вираження теоретичних і практичних знань з філології та перекладознавства;

б) комунікативний, який полягає у переносі знань з перекладу або іноземної мови на новий предметний зміст, де реалізуються основні функції спілкування (когнітивна, інформативна, регулятивна, етикетна);

в) текстовий, пов'язаний з використанням для роботи текстового матеріалу. Текст, з одного боку, є джерелом накопичення знань на тему, що розглядається на практиці англійської мови, а з іншого – арсеналом засобів вираження цих знань. До того ж для даного матеріалу характерна комунікативна спрямованість, оскільки набуті студентами знання призначені не лише для підвищення рівня інформованості, а й для обміну цими знаннями у процесі спілкування [1: 10]. Інтенсивне вивчення, закріплення та практичне застосування теоретичних положень перекладознавства найповніше втілене в інтегрованому навчанні двох зазначених дисциплін. Метою тематичних текстових вправ є перевірити засвоєння теоретичних знань шляхом письмового й усного перекладу текстів різних жанрів та стилів;

г) медіативний, який передбачає формування у студентів умінь не лише правильно організувати власне мовлення та спілкування з іншими людьми, а й виступати посередником у комунікації різномовних колективів, адекватно відтворюючи у мові перекладу лінгвістичні, екстралінгвістичні, прагматичні параметри усного чи письмового тексту та дотримуючись основних правил стратегії перекладача (правила "непомітності", принципу мотивованості перекладацьких трансформацій тощо).

Дуже часто заняття з перекладу та іноземної мови проводить один викладач, що полегшує планування навчального матеріалу, уникаючи зайвого дублювання і одночасно забезпечуючи повторення матеріалу, його застосування у різних ситуаціях. У такому випадку заняття складається з двох взаємодоповнюючих частин, які

розподіляються по-різному: спочатку подається матеріал з практики англійської мови, а потім опрацьовуються завдання з перекладу або навпаки. Можливий переміжний характер завдань з перекладу та іноземної мови. Якщо у інтегрованому занятті беруть участь два викладачі, підготовка вимагає їхніх скоригованих зусиль з урахуванням психологічної та методичної сумісності.

Інтегроване навчання перекладу та іноземної мови має різні форми реалізації. Під комплексні проекти підлягають комбіновані та узагальнюючі уроки, спрямовані на активізацію та перевірку різних видів мовленнєвої діяльності. Інтегрованого характеру можуть набувати окремі заняття з англійської мови не лише з предметами перекладацького циклу, а й з лінгвокраїнознавством, порівняльною граматикую, лексикологією, стилістикою та практичним курсом другої іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Загорная Л.П. О разработке интегрированного курса "иностранный язык + художественное развитие" // Иностранные языки в школе. – 1992. – № 3-4. – С. 5-12.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Баранова С.В. Переклад як складова лінгвістичної підготовки юристів // Вісник Сумського державного університету. – 2004. – № 3(62). – С. 15-20.
4. Вишневський О.І. Діяльність учнів на уроці іноземної мови. – К.: Радянська школа, 1989. – 224 с.
5. Горчев А.Ю., Иванова В.Н. О профильном обучении иностранному языку: естественно-математическое направление // Иностранные языки в школе. – 1992. – № 3-4. – С. 25-34.

Матеріал надійшов до редакції 16.04.2005 р.

Баранова С.В. Интегрированное обучение переводу и иностранному языку.

Предметом статьи являются содержание и задачи интегрированного обучения переводу и иностранному языку на переводческих отделениях высших учебных заведений. Определяются основные направления работы на занятиях по обеим дисциплинам и рассматриваются факторы, которые делают их возможными.

Baranova S.V. Integrated translation and foreign language teaching.

The article deals with the subject- matter and tasks of the integrated translation and foreign language teaching at translation departments of higher educational establishments. The basic types of activity in both subjects at the lessons and the factors that enable them are considered.